

דף פא

'נתערבו באחרות — כולן ידלקו. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: יעלו באחד ומאתים, שהיה ר"מ אומר כל שדרכו לימנות מקדש...'. — לענין פסק ההלכה — הביא ה'בית יוסף' (יו"ד קי"ג) שלש שיטות: דעת הרמב"ם (מאכלות אסורות טז. וכ"פ בשלחן ערוך שם) לפסוק כחכמים שאין מקדשים אלא ששה דברים, וגם ככרות של בעל הבית — כר' עקיבא. וכתב הרמב"ם, לאו דוקא אותם ששה, אלא הכל לפי הזמן והמקום — הדברים החשובים ביותר, כגון רימוני בדין בזמנם — אינם בטלים. דעת הסמ"ג לפסוק כר' מאיר, לפי שנחלקו אליביה ר' יוחנן וריש לקיש, והלכה כר' יוחנן, ד'את שדרכו להמנות'. ודעת ספר התרומה כר' יהודה דליטרא קציעות (ע' תרומות ד, ט), שכל דבר שיש בו מנין — אינו בטל. (וע' בחור"א ערלה י, א, בנימוקי הכרעת ההלכה של כל אחת מהשיטות הללו.) [מסופקני כיצד הדין בדבר שרגילים אנשים לקנותו לפי מנין יחידות, ואולם התשלום אינו נקבע לפי מנין. והדבר מצוי בזמננו, כגון אבטיח וכן פירות מיוחדים וכדו' — האם נחשב כדבר שבמנין ואינו בטל, או שמא כיון שאין המחיר לפי יחידה אינו בגדר 'דבר שבמנין'. ונראה שאין הדבר תלוי בדרך קביעת המחיר דוקא אלא כל שההתיחסות אליו כאל יחידות לפי מנין, הוי דבר שבמנין. כן יש ללמוד ממה שכתב בתרומת הדשן (קג) לענין נרות הנוכה שנתערבו שאעפ"י שהם נמכרים לפי משקל, כיון שעתה שהם של מצוה, מתייחסים אליהם במנין — הוי 'דבר שבמנין'].

דף פב

דבר שיש לו מתירין — שיטת הר"ן רש"י (בביצה ג) מפרש טעם הדבר שדבר שיש לו מתירין אינו בטל, הואיל ויש לו התר לאחר זמן, החמירו חכמים להמתין לזמן ההתר — עד שיאכלנו באיסור יאכלנו בהתר. ומפני אותו הטעם אמרו ע' ביצה ד. שדבר שיש לו מתירין אסור אף בספק דרבנן, ואין אומרים בו 'ספיקא דרבנן לקולא'. ואולם הר"ן (בנדרים מט) האריך ליתן טעם אחר. ותורף דבריו, כיון שעתידי להיות מותר, הרי זה דומה ל'מין במינו' שאינו בטל, שהרי הדבר האסור יהא מותר לאחר זמן, והרי הוא דומה לאותו דבר שנתערב בו, וכאילו הם מין אחד. ואף חכמים החולקים על רבי יהודה וסוברים מין במינו בטל, מודים כאן, לפי שלדעתם אין ראוי לילך אחר דמיון המינים במציאות אלא בדינם. ובוזה הסביר הר"ן מדוע החמירו בתערובת דשיל"מ רק כשהתערב במינו, אבל מין בשאינו מינו — בטל, כי לדעת חכמים רק כששונים גם במציאות וגם דומים בדין אין המיעוט בטל ברוב, שכל דבר הדומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו רק מעמידו ומחזקו, ואין תורת 'ביטול' אלא בדברים מנוגדים. [יודגש שסברת הר"ן אינה מדאורייתא אלא מדרבנן, אבל מדין תורה אף דבר שיש לו מתירין בטל ברוב, כמבואר במסכת בבא מציעא (גג). וכן כתבו הראשונים, והר"ן עצמו בכללם — ע' פסחים כט: ונדרים נח.]. וכבר שאלו האחרונים על הר"ן, הרי טעמו זה אינו שייך כלל כלפי דין 'ספיקא דרבנן' שהחמירו בדשיל"מ אף ללא תערובת. ומוכרח שגם הר"ן סובר את סברת רש"י. ואם כן, מאין לו לחדש טעם נוסף, ומה צורך בטעם זה? (וע' בלשון הר"ן בביצה ג, ששינה מלשון רש"י שמאותו הטעם שהחמירו בתערובת החמירו בספק דרבנן, אלא שהחמירו שתי חומרות שונות — כפי שדייק בספר 'אישי יצחק' שם.) ובקובץ שעורים לג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל מובא שבכל תקנות וגזרות חכמים ישנם שני ענינים: א. הסיבה שמחמתה ראו צורך לתקן. ב. גם כשיש טעם וסיבה, כלל גדול הוא, שאין חכמים מתקנים דבר